

«BIBLIOTHECA PAEDAGOGICA»

Віталій Хромець

*Олександр
Сазерленд Ніл:
педагогічна концепція*

ДУХ І ЛІТЕРА

Київ

2024

УДК 37.01

X941

Хромець В.

Олександр Сазерленд Нілл: педагогічна концепція

— Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2024. — 52 с. («BIBLIOTHECA PAEDAGOGICA», серія «Педагогічні концепції»)

ISBN 978-617-8262-37-2

Науково-публіцистичний нарис доктора філософських наук, директора ГО «Несторівський центр» Віталія Хромця присвячений педагогічній концепції видатного британського педагога Олександра Сазерленда Нілла. Автор ретельно розглядає засади, на яких ґрунтуються педагогічні ідеї Нілла, а також коротко висвітлює його життєвий та професійний шлях. Розкриває мету, основні принципи та освітні методи видатного педагога. В. Хромець аналізує суть педагогічного підходу Нілла, що заклавав фундамент так званої «вільної освіти» або, як він сам називав, «прогресивної школи», розкриває значення важливих аспектів, в яких полягає унікальність його педагогічної пропозиції, а також визначає її актуальність для сучасних українських педагогів.

Нарис може зацікавити як практикуючих педагогів, які бажають поглибити свої знання та впровадити ідеї Олександра Сазерленда Нілла в роботі, так і студентів педагогічних закладів вищої освіти, які прагнуть розширити свої знання та дослідити педагогічні концепції нового контексту.

За сприяння мережі приватних освітніх закладів КМДШ ВСЕСВІТ

ISBN 978-617-8262-37-2

© Хромець В., 2024

© ДУХ І ЛІТЕРА, 2024

Передмова

Ви тримаєте в руках книжку з серії «Педагогічні концепції». Задум цієї серії простий: одна книжечка – одна педагогічна концепція видатного класика сучасної педагогіки. Думка про створення такої книжкової серії постала з півторарічного циклу лекцій під такою ж назвою.

Протягом кожної з лекцій ми в колі зацікавлених освітян розглядали та обговорювали одну з педагогічних концепцій. Ідея проведення такого лекційного циклу виникла у Андрія Мельника, засновника школи розвитку мислення *Cowo.guru*, та Лариси Андрійченко, очільниці *Britannica School*. За час проведення циклу в ньому взяли участь близько 60 осіб, а тисячі осіб потім переглянули відео на каналі *Cowo.guru*. Щира подяка Андрію та Ларисі, а також тим, хто активно брав участь у цій роботі та проявляв до неї інтерес. За сприяння у виданні цієї книжки щира подяка мережі приватних освітніх закладів КМДШ ВСЕСВІТ, зокрема особисто її власнику та співзасновнику Володимиру Козленку.

І лекційну частину, і тексти серії не слід розглядати як буквальну реконструкцію педагогічної пропозиції того чи іншого педагога-класика. Це, скоріше, спроба віднайти ключові концепти їхньої педагогіки та обдумати перспективи їх застосування в наш час. Тому не варто в цих текстах шукати академічної точності, але слід роз-

глядати їх як нариси, мета яких – викликати інтерес до педагогічної класики та сприяти її популяризації серед освітян-практиків та академічних дослідників. Це також заклик спиратися на потужний потенціал педагогічної класики в сучасній освітній практиці.

Ця книжка про педагогіку Олександра Сазерленда Нілла – п'ята в серії. Перша була присвячена Василю Сухомлинському, друга – Селестену Френе, третя – Антону Макаренку, четверта – Марії Монтесорі. Крім того, невдовзі вийдуть нариси про педагогічні концепції Яна Амоса Коменського, Йоганна Генріха Песталоцці, Фрідріха Фребеля, Адольфа Дістервега, Костянтина Ушинського, Георга Кершенштайнера, Рудольфа Штайнера, Джона Дьюї, Януша Корчака, Пауло Фрейре.

Постать Олександра Сазерленда Нілла займає важливе місце серед класиків світової педагогіки. Він був талановитим педагогом, який продовжив лінію вільного виховання, засновану Жан-Жаком Руссо. Олександра Сазерленда Нілла зараховують до розробників концепції «демократичної школи». Важливо й те, що його ідеї досі впливають на сучасну теорію та практику освіти й педагогіки.

Бажаю цікавого та корисного читання!

Віталій Хромець

Важлива віра в особистість дитини, в те, що кожна дитина має стати особистістю, а не невротиком. Для формування особистості потрібно створити середовище. І педагог повинен прийняти в ньому на себе пасивну роль, стати його частиною. Він має стати його рівноцінним суб'єктом поряд з дитиною. Учитель може дозволити учневі звертатися до нього на «ти», розмовляти без дистанції. Попри це, казав Нілл, геть усі гості без винятку, що приїжджали в «Саммергілл», були захоплені тим, які тут виховані, інтелігентні діти. «Дивіться, і ця карта бита», – казав Нілл. Свобода як метод призводить до того, що діти самі приймають рішення про те, що можна, а що не можна говорити.

Нілл не приймав ідею покарань, тим більше фізичних, які в 1930-х рр. у Великій Британії ще застосовувалися. Він був категорично проти будь-якої зовнішньої дисципліни, але схвалював рівноцінну відповідь учителя на зухвалу поведінку учня. «Якщо він штовхнув вас, – радив він учителю, – відразу штовхніть його». Дитина має побачити причинно-наслідковий зв'язок та засвоїти, що вчитель не терпітиме такого ставлення до себе. Це не приниження, а відповідальність. Педагог має стати з вихованцем на один рівень, стати частиною його середовища.

Ніллу часто закидали, що він абсолютно не працює з дисципліною. Він же відповідав, що категорично проти будь-якої зовнішньої дисципліни. Поганою дисципліною він

вважав дисципліну армійську, гарною – дисципліну оркестру (рис. 3). Коли оркестр підкоряється диригенту, коли кожен музикант виконує в оркестрі свою партію, та коли він виконує її добре, оркестр звучить гармонійно.

Нілл казав, що дитині слід надати абсолютну свободу – індивідуальну, особистісну. Дитина повинна сама вирішувати, що вона робить, що відчуває, як взаємодіє з речами цього світу.

Він був переконаний, що особиста свобода однієї людини обмежується особистою свободою іншої. Щойно моя свобода втручається у свободу іншого, хоча б трохи, вона перетворюється на сваволю. А Нілл був категорично проти сваволі. Якщо вихованець, наприклад, забирав або псував чужу річ, закидав глиною пофарбовані іншим двері, то він ніс за це відповідальність і був покараний. Але карав його не Нілл, а самі діти. Так працює самоврядуван-

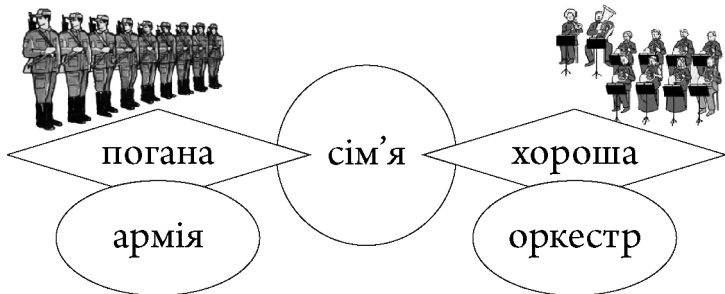

Рис. 3. Дисципліна

сливою, а з іншого – любити та бути любленою. Учні знають, казав Нілл, що ми їх любимо або принаймні поважаємо. Якщо ви когось любите, а він вас ненавидить, то він – нещасливий. Якщо ви дасте йому свободу виявляти своє почуття ненависті і бути нещасливим, він не має іншого варіанту, як полюбити і стати щасливим.

Межі свободи

Ось цікавий епізод, який ілюструє метод парадоксальної інтенції Нілла. Якось йому доповіли, що одна дівчинка розбила три вікна. «Чому тільки три?» – спитав Нілл. Після цього дівчинка розбила п'ятнадцять вікон. Нілл сказав: «Мені пощастило. Я читав лекцію, і один зі слухачів захотів заплатити за вікна, які “розбило те бісеня”. Не доведеться витратити кошти з бюджету». Після цього дівчинка попросила Нілла прийняти ці кошти від неї. Було вирішено, що протягом двох років ці кошти вираховуватимуться з її кишенькових грошей. Так було подолано її невротичний стан. Вона відчула, що рішення, прийняте шкільним самоврядуванням, справедливе. Але дівчинка, з погляду Нілла, була вільна цього не робити. Нілл казав: «До цього треба бути готовими. Якщо до “Саммергілла», приходять невротично важка дитина, то руйнування майна – це терапевтичний процес. Тероризовані нею учні пам'ятають, що були такі самі, і терпляче чекають. Метароботи – саморегульована дитина. Така дитина фор-

мується тоді, коли здійснює вільну діяльність. Для цього потрібне сформоване середовище, де їй надається право на абсолютну реалізацію особистої свободи (рис. 6).

Рис. 6. Межі

Це ключовий момент: порушення особистої свободи іншого називається «сваволя», і вона засуджується.

Цілі освіти

Особиста свобода, доповнена розумінням здорового глузду та безпеки, яка обмежується тоді, коли починається «сваволя», – це все, що потрібно дитині. Свобода виявляється у вільній діяльності. Так, наприклад, рішення про те, вивчати їй чи не вивчати латину, приймає сама дитина, тому що це стосується її особистості. А от змивати за собою у вбиральні зобов'язаний кожен, тому що нею користуються всі. Якщо на загальних зборах приймається рішення про те, що діти виходять у місто лише